

Povijesne teme kao projektne aktivnosti zastupljene u časopisu Dijete, vrtić, obitelj

Pupek, Viktoria

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:004359>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Viktorija Pupek

Povijesne teme u projektnim aktivnostima objavljenima u časopisu

„Dijete, vrtić, obitelj“

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI
Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Povijesne teme u projektnim aktivnostima objavljenima u časopisu „Dijete, vrtić,
obitelj“
ZAVRŠNI RAD

Predmet: Iskustveno učenje
Mentor: Lucija Jančec, doc. dr. sc.
Student: Viktorija Pupek
Matični broj: 0299014766

U Rijeci, lipanj 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom utvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentoricom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

Vlastoručni potpis

Viktorija Rupek

Zahvale

Zahvaljujem svojoj obitelji, odnosno udomiteljima, sestrični Antoniji na podršci i pomoći tijekom studiranja.

Zahvaljujem se svojim cimericama, posebno Mariji koja me tješila i smirivala tijekom mojih kriznih situacija. Hvala i mojim prijateljicama Petri i Moniki na druženjima, podršci i vjeri u mene.

Hvala i mom dečku Davidu na podršci, bodrenju tijekom teških trenutaka i vjeri u mene.

I zahvaljujem se još mentorici doc. dr. sc. Luciji Jančec za mentorstvo, pomoć pri odabiru teme i za svu pomoć i poruke podrške tijekom pisanja ovog rada.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PROJEKTI U DJEČJEM VRTIĆU	2
2.1. Važnost učenja na temelju iskustva.....	4
2.2. Konceptija rada na projektima prema autoricama L. Katz i S. Chard	5
2.3. Reggio konceptija rada na projektima.....	6
3. UČENJE POVIJESTI U RANOJ DOBI.....	9
3.2. Primjer dobre prakse u Norveškoj.....	10
4. METODE UČENJA POVIJESTI U PREDŠKOLSKOJ DOBI	12
4.1.1. Pričanje priča	12
4.1.2. Dugoročno planiranje i kombiniranje aktivnosti	12
4.1.3. Tjelesna iskustva.....	13
4.1.4. Susreti sa starijim osobama i korištenje resursa u lokalnoj zajednici.....	13
4.1.5. Smisao za kronologiju i razvoj povijesne svijesti	13
5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	15
5.1. Cilj, svrha i istraživačka pitanja.....	15
5.2. Metodološki pristup.....	16
6. REZULTATI.....	17
6.1. Analiza projektnih aktivnosti s povijesnom tematikom iz časopisa <i>Dijete, vrtić, obitelj</i> 1999.-2019.....	17
6.2. Dostupnost projektnih aktivnosti s povijesnom tematikom	17
6.3. Kategorizacija povijesnih tema u projektnim aktivnostima	18
6.4. Inicijativa za provođenje projekata	20
6.5. Sudionici u projektima.....	21
6.6. Vremenski tijek projekata	22
6.7. Mjesta održavanja projekata.....	23
6.8. Analiza korištenih metoda u projektima	24
7. RASPRAVA	26
8. ZAKLJUČAK	28
LITERATURA	30

SAŽETAK

U ustanovama za rani odgoj i obrazovanje odvijaju se projekti. Oni se sastoje od skupa aktivnosti u kojima djeca istražuju i dublje proučavaju neku temu ili problem i na taj način mogu bolje razumjeti vlastito iskustvo i okruženje u kojem se nalaze. Mogu trajati od par dana do nekoliko mjeseci te je svaki projekt jedinstven i neponovljiv. Često se upotrebljavaju u odgojno-obrazovnom radu jer se smatra kako djeca najbolje uče iz vlastitih iskustava. U projektnim aktivnostima mogu se obrađivati raznovrsne teme, ovisno o interesu djece ili planu odgajatelja. Jedna od tema koje su se analizirale u radu su povijesne teme, a pojavljuju se u projektnim aktivnostima objavljene u časopisu „*Dijete, vrtić, obitelj*“, 1999.-2019. godine. Učenje povijesti u ranoj dobi ima dobrobiti za dijete jer pomaže u razvijanju svijesti o spoznaji vremena i kronologiji i upoznavanju s kulturno-povijesnom baštinom. Metode koje su se koristile u izdvojenim projektima su: pričanje priča, tjelesna iskustva, dramatizacija i susreti sa starijim osobama i korištenje resursa u lokalnoj zajednici od kojih su se najviše, prema analizi 11 projekata koristile metode tjelesnih iskustava, dramatizacija i susreti sa starijim osobama i korištenje resursa u lokalnoj zajednici. Projekti su više započinjali temeljem interesa djece, a manje inicijativom odgajateljica. Što se tiče sudionika, sudjelovalo je osoblje i stručni tim vrtića i vanjski suradnici, ali najviše roditelji djece. Aktivnosti su bile raznovrsne i provodile su se unutar i izvan prostora vrtića, a najviše ih je bilo u lokalnim mjestima, odnosno posjeti muzejima. Dobra suradnja je važna kod razvijanja projekta jer zajedničkim snagama djeci pružamo brojne mogućnosti za kvalitetnije učenje, razvoj i napredak.

Ključne riječi: projekti, iskustveno učenje, povijesne teme, učenje povijesti u ranoj dobi

SUMMARY

Projects take place in early childhood education institutions. They consist of set of activities in which children explore and study deeper topic or problem and in this way they can better understand their own experience and the environment around them. They can last from few days to several months and each project is unique and unrepeatable. They are often used in educational work because it is believed that children learn best from their own experiences. Project activities can cover a variety of topics, depending on the interests of children or the plan of the preschool teacher. One of the topics that were analyzed in the paper appear in project activities published in the magazine „*Dijete, vrtić, obitelj*“, 1999.-2019. Learning history at an early age has benefits for the child because it helps to develop awareness of the knowledge of time and chronology and to get acquainted with cultural and historical heritage. Methods used in the separate projects are: storytelling, physical experiences, dramatization and meetings with the elderly and use of resources in the local community of which, according to the analysis of 11 projects, the methods of physical experiences, dramatization and encounters with the elderly and the use of resources in the local community were used the most. Most projects were initiated by children's interest, and less by the initiative of preschool teachers. As for the participants, kindergarten professional team, staff and external associates participated, but mostly the parents of the children. The activities were diverse and were carried out inside and outside the kindergarten, and most of them were activities in local places, for example visits to museums. Good cooperation is important in the development of the project because together we provide children with numerous opportunities for quality learning, development and progress.

Key words: projects, experiential learning, historical topics, learning history at an early age

1. UVOD

Svima nam je poznato da djeca u ranoj dobi najviše uče i upijaju znanje „kao spužva“, odnosno najviše uče kroz igru. Zato im je važno osigurati siguran prostor i mnogo raznovrsnog materijala. Dio odgojno-obrazovnog procesa u kojem se odvijaju raznovrsne i integrirane aktivnosti koje se temelje na interesima djece jesu projekti. Oni traju od nekoliko dana do nekoliko mjeseci i tijekom toga se obrađuje tema i s djecom provode brojne aktivnosti koje uključuju suradnju roditelja s djecom i odgajateljima, suradnju s lokalnom zajednicom, dokumentiranje aktivnosti i izlaganje radova. Mogu se obrađivati različite teme, no u ovom ću radu obraditi i analizirati povijesne teme projekata iz časopisa „Dijete, vrtić, obitelj“, 1999.-2019. godine kroz unaprijed pripremljena istraživačka pitanja. Rijetko se spominje učenje povijesti u ranoj dobi, a zapravo ima svoje dobrobiti i iznimno je važno razumijevanje povijesnih koncepata za daljnji dječji razvoj, primjerice razumijevanje vremena. Time se bavio i norveški profesor Skjæveland čije ću istraživanje iznijeti kako bi vidjeli kako su djeca zapravo reagirala na povijesne sadržaje. Dotaknut ću se povezanosti projektnih aktivnosti s iskustvenim učenjem jer dijete uči iz iskustva, iz vlastitih situacija gdje je ono istraživalo neku temu/pitanje i nalazilo rješenje samo ili u suradnji s drugom djecom i ostalim sudionicima. Takvo učenje motivira dijete, zadovoljava potrebu za istraživanjem i rezultira osjećajem zadovoljstva.

2. PROJEKTI U DJEČJEM VRTIĆU

Rad na projektu najčešće podrazumijeva skup aktivnosti u kojima jedno ili više djece dublje proučavaju neku temu ili problem (Slunjski, 2001.). Ovisno o temi i dobi djece može trajati od par dana do nekoliko tjedana. Tema ili problem koji se proučava, određuju se na temelju interesa djece. Već se rano počelo govoriti, odnosno naglašavati kako bi učenje trebalo polaziti od interesa djece jer je ono tada mnogo učinkovitije. Kada je dijete unutarnje to jest intrinzično motivirano ono će se maksimalno potruditi nešto naučiti i iskoristiti svoja znanja, vještine i pronaći metode kako bi istražilo problem koji ga zanima i našao rješenja (Slunjski, 2001., str. 30).

Ono predstavlja oblik integriranog kurikuluma, što znači da učenje djece, odnosno aktivnosti objedinjuju više područja – integrirano učenje. Sadržaji učenja, odnosno jedna tema koja se obrađuje sjedinjuje dvoje ili više različitih područja. Primjerice jedna aktivnost može biti kineziološkog, glazbenog i istraživačkog karaktera. Zagovornici takvog kurikuluma smatraju da se na taj način aktivno stječu znanja i iskustva koja djeca imaju priliku izgrađivati i praktično primijeniti stečena znanja i iskustva, a uče i preuzimanju odgovornosti (Slunjski, 2012.).

Organiziranje projekata pruža djeci brojne mogućnosti jer se tijekom tog odvijaju brojne aktivnosti u kojima djeca imaju mogućnosti istraživati, pronalaziti odgovore/rješenja na problem, promišljati, međusobno surađivati, razmjenjivati iskustva, stupati u interakcije ne samo međusobno nego i s odgajateljima i ostalim sudionicima što im može pomoći pri stjecanju i poboljšanju vlastitih kompetencija. Tijekom provođenja projekata uvažavaju se osnovni principi stjecanja iskustva i učenja djeteta kroz: neposredan doživljaj kojima stvara slike svijeta oko njega, prorađivanje doživljaja kroz različite djelatnosti - dijete istraživanjem, sakupljanjem i drugo, u skladu s razvojnim mogućnostima dolazi do novih spoznaja, obogaćivanje doživljaja umjetničkim sadržajima - primjerice knjigama, filmovima i izražavanje i stvaranje u kojima dijete ima mogućnost koristiti se različitim materijalima prilikom čega oblikuje svoje iskustvo (Katić, 2008.).

Rad na projektu je cikličan proces koji prati nekoliko etapa. U prvom ciklusu odabire se tema na temelju interesa djece ili odabirom odgajatelja. Bitno je da je odabrana tema zanimljiva djeci, kako bi odabrali temu važno je da odgajatelji pažljivo promatraju i slušaju djecu kako bi saznali njihove interese. Nakon odabira slijedi razrada teme koja se nastoji gledati iz perspektive djeteta. Prema Slunjski (2012., str. 70) kriterij kod promišljanja teme nije što se sve može raditi nego se prednost daje onome što djecu zanima vezano uz tu temu. Tome nam pomaže slušanje djece, dokumentiranje njihovih aktivnosti i zajednička refleksija odgajatelja kojim se prikupljaju podaci o postojećim znanjima i razumijevanjima djece. Na to se daje fokus u projektu jer se produbljuje tema koja ih zanima. To je samo početna skica koja se poslije mijenja i nadopunjuje. Nakon tog dogovaraju se aktivnosti, prikupljaju poticajni materijali, organiziraju posjete muzejima, izleti i ostalo. Realiziraju se i prate dogovorene aktivnosti koje se dokumentiraju i evaluiraju. Osim zajedničke evaluacije ili refleksije odgajatelja o aktivnostima, potiče se i djecu na samorefleksiju kroz raspravu jer im omogućuje da promišljaju o svojim postupcima i bolje razumiju načine kojim stvaraju neka svoja saznanja i razumijevanja, jačaju svoje kompetencije što je i cilj projekta, a ne nužno samo učenje novih informacija (Slunjski, 2012.).

U drugom ciklusu se isprepliću prethodne etape i planiraju nove aktivnosti. Tijekom planiranja aktivnosti važno je biti fleksibilan jer se uvijek mogu dogoditi neke situacije ili se promijeniti smjer projekta kao što je to na primjer bilo u slučaju projekta *Histri ili igrom pamtimo povijest* gdje je cilj bio otkriti što je to davno, no tu je pozornost djece privukao sat jednog dječaka koji je potaknuo aktivnosti u kojima su djeca naučila koristiti sat. Dječja znatiželja je jaka i nekada nas može iznenaditi čime sve mogu biti fascinirani i koliko toga mogu naučiti i primijeniti u svojim aktivnostima.

Velike uloge u projektima imaju odgajatelji koji prate i potiču djecu u aktivnostima, organiziraju i potiču suradnju roditelja i lokalne zajednice, zatim prostor i okruženje odgojno-obrazovne ustanove i dokumentiranje cjelokupnog procesa.

Jedna od najvažnijih karakteristika projekata je kako je svaki projekt različit, odnosno jedinstven i neponovljiv jer se u svakoj grupi svaka tema razvija na svojstven način.

Danas razlikujemo dvije koncepcije rada na projektima: koncepcija rada na projektima prema autoricama L. Katz i S. Chard. i Reggio koncepcija.

2.1. Važnost učenja na temelju iskustva

U projektima se provode različite aktivnosti kroz koje djeca stječu znanja, vještine i iskustva koja poslije primjenjuju. Smatra se da djeca tako najbolje uče, na temelju vlastitih iskustava (Slunjski, 2012, str. 22). Takvo učenje naziva se *Iskustveno učenje*. Prvi koji je oblikovao Teoriju iskustvenog učenja bio je David Kolb, 1970.-tih godina. Prema njegovim riječima: „*učenje je proces kojim se znanje stvara kroz transformaciju iskustava.*“ (Prema Healey, Jenkins 2000., str. 2). Učenje je cikličan, kružni proces koji se sastoji od 4 stadija:

- Konkretno iskustvo – iskustvo mora biti novo, različito, interaktivno i izazovno kako bi se pojedinac aktivno uključio,
- Reflektivna opservacija – od našeg iskustva stvaramo spoznaje, zaključke i refleksiju,
- Apstraktna konceptualizacija – nakon refleksije nekog našeg iskustva donosimo zaključke,
- Aktivna eksperimentacija – primjena naših spoznaja iz dosadašnjih iskustava i iskušavanje novih (Silveira, 2020.).

Svaki od ciklusa povezan je s različitim stilovima učenja (Healey, Jenkins 2000.), a postoje 4 stila učenja: *divergentni, asimilacijski, konvergentni i akomodacijski*.

Svaki pojedinac uči različito, odnosno koristi stil učenja koji mu najbolje odgovara, stoga je važno razumjeti da smo svi različiti i da djeci pristupamo individualno i prilagodimo aktivnosti shodno njegovim mogućnostima.

Teorija iskustvenog učenja ogleda se kroz dvije dimenzije: stupnju emocionalne dobrobiti i razini uključenosti (Laevers 2006.). Kako bi se ostvarila emocionalna dobrobit kod djeteta, potrebno mu je osigurati siguran i opušten prostor u kojem se ono može slobodno i spontano izražavati, zadovoljiti potrebu za nježnošću, pažnjom i osjećajem pripadnosti u grupi.

Razina uključenosti ovisi o osmišljenim aktivnostima koji motiviraju djecu na uključenost i sudjelovanje. Kako bi se djeca lakše uključivala u aktivnosti važno je ostvariti prethodni kriteriji jer se tada djeca u prostoru vrtića osjećaju sigurno, kao kod kuće (Laevers, 2006.).

Karakteristika uključenosti je zaokupljenost, usredotočenost, a ono je pak povezano s istraživačkim nagonom djeteta. Djeca su prirodno znatiželjna i imaju potrebu za istraživanjem i otkrivanjem svijeta stoga se zaokupljuju stvarima koje ih zanimaju što dovodi do motivacije za uključenost u aktivnosti i na kraju do osjećaja zadovoljstva. U Reggio pedagogiji spominje se koncept „učiti čineći“ i zajedničke rasprave djece i odgajatelja o onome što su naučili, vlastita iskustva do kojih se dolazi tehnikama prisjećanja. Zato je važno dokumentiranje i praćenje djece i sama refleksija u kojima djeca i odgajatelji analiziraju svoje postupke i promišljaju o svojim iskustvima (Slunjski 2012.). Ono se koristi u oblikovanju Reggio koncepcije rada na projektu o čemu će se više spomenuti u kasnijem poglavlju.

2.2. Koncepcija rada na projektima prema autoricama L. Katz i S.

Chard

Rad na projektu potiče djecu na istraživanje, propitkivanje problema/tema s kojim se bave, na pregovaranje, kooperaciju, preuzimanju odgovornosti, pronalaženje vlastitih strategija. Time se zadovoljava njihova urođena potreba za istraživanjem i učenjem (Slunjski, 2001).

Karakteristika ove koncepcije je da su teme unaprijed određene ali je dopuštena fleksibilnost u izboru, odnosno djeca mogu birati kojom će se temom u određeno vrijeme baviti. Prema Katz (1989.) teme su grupirane u 9 kategorija. To su primjerice teme iz svakodnevnog života (kuća, obitelj), iz života lokalne zajednice (trgovina, ljudi), teme blagdana, prirodnih fenomena, teme koje se odnose na vrijeme, zanimljiva mjesta, zanimljivi predmeti, općenite teme i slično. Katz ističe važnost prava djeteta na izbor u smislu da djeca mogu birati čime će se baviti, kako će nešto istraživati, kada i koliko će se uključiti u aktivnost, koji će centar aktivnosti izabrati i s kim će provoditi svoje aktivnosti.

Provođenje projekata autorica Katz (1989.) dijeli u 3 globalne etape:

- Planiranje i započinjanje projekta – u ovoj etapi odgajatelj izabire temu koju će predstaviti djeci i razgovarat će s djecom kako bi saznao koliko djeca imaju znanja ili iskustva o izabranoj temi, također ih potiče na istraživanje o temi, primjerice da nađu objekte vezane uz temu, može se poticati i uključivanje roditelja.
- Razvoj projekta – u ovoj etapi djeca istražuju temu, uče nešto novo, surađuju s drugom djecom i odgajateljima, uloga odgajatelja je da potiče djecu na postavljanje pitanja i traženje rješenja, na samostalnost, preuzimanju odgovornosti.
- Refleksija s evaluacijom – tu se promatraju i vrednuju kako su djeca primila i primijenila stečena znanja, razmjenjuju se iskustva s roditeljima i aktivnosti se dokumentiraju.

2.3. Reggio koncepcija rada na projektima

Reggio pedagogiju osnovao je Loris Malaguzzi. Kako bi bolje razumjeli kakva je to Reggio koncepcija u projektu, važno je znati osnovna načela Reggio pedagogije. Dijete se shvaća kao osobu koja je prirodno željna istraživanja svega oko sebe, kao osobu punu potencijala za učenje, izražavanje sebe. L. Malaguzzi smatra da odgajatelji trebaju uvažavati prava djece na razumijevanje i razvijanje svojih potencijala, pravo na razvijanje povjerenja u odrasle i pravo na podršku odraslih. Također na djecu se gleda kao na ravnopravne i aktivne građane koji sudjeluju u oblikovanju odgojno-obrazovnog procesa i pritom su sva djeca jednaka, pa i ona s posebnim potrebama (Slunjski, 2012.).

Važna je suradnja roditelja i njihovo sudjelovanje u zajedničkim aktivnostima, odnosno postaju aktivni sudionici i partneri u procesu stjecanja iskustva djece.

Iduće načelo je važnost prostornog okruženja koji se naziva „trećim odgajateljem“. Prostor mora biti oblikovan tako da djeca imaju mogućnosti birati koje aktivnosti će i u kojem dijelu prostora provoditi. Prostor mora biti kreativan, ispunjen materijalima,

dječjim radovima, biti ugodno i sigurno mjesto za dijete. Osigurati djetetu mogućnosti izbora aktivnosti, suradnje i druženje s djecom i „miran kutak“ u kojem se dijete može bilo kada povući kada poželi biti samo. L. Malaguzzi navodi kako je najvažnije da prostor omogući kretanje, neovisnost i interakcije djece (Slunjski, 2001.). Velik značaj daje se estetičnosti, odnosno izgledu prostora. Važno je da je napravljen i raspoređen kako bi bio *vidljiv* i pregledan, da je *fleksibilan* što omogućuje prenamjenu prostora i korištenje drugih prostora ustanove koje potiče na socijalno povezivanje djece. U prostoru se koriste predmeti koji reflektiraju *svjetlo i sjenu* jer je to djeci dosta primamljivo i zanimljivo proučavati, sadrži i *ogledala* u kojima se djeca mogu proučavati i samootkrivati. I zadnje je *multisenzoričnost prostora* koji potiče djecu na korištenje svojih osjetila osiguravanjem teksture, boja, mirisa, zvukova (Slunjski 2012.).

Kod Reggio koncepcije nema unaprijed dogovorenog plana i tema koje će se provoditi u projektima kao što je to bilo kod prethodne koncepcije jer se smatra kako se tijekom projekta ne može unaprijed planirati niti strukturirati. Odabir teme projekta temelji se isključivo na interesu djece koje se otkriva praćenjem djece. Umjesto plana, projekt se sastoji od skice gdje se djeci postavljaju pitanja i potiče na razgovor o onome što znaju o nekoj temi i kako ju razumiju. Dokumentiraju se njihova zapažanja na temelju kojeg odgajatelji planiraju aktivnosti (Slunjski, 2012). Tijekom projekta poštuje se dječje vrijeme koje mu je potrebno za samostalno traganje za odgovorima i rješenjima onog što ga zanima. Odgajatelj je tu da prati, sluša djecu i daje im svakome dovoljno vremena koliko im treba. Pažljivo promatra djecu i dokumentira dječje aktivnosti. Odgajatelj je stalni istraživač procesa učenja jer postavlja pitanja djeci kako bi prikupio njihove ideje, interese, sluša ih, surađuje s drugim odgajateljima i stručnim timom, osmišljava fleksibilan plan i daljnje aktivnosti koje su vezane uz dječje interese. Smatraju se partnerima i istraživačima u cjelokupnom procesu učenja zato je bitno da nastoje raditi na sebi i profesionalno se razvijati jer „*svako dijete ima pravo na kompetentnog, dobro informiranog odgajatelja*“ (Rinaldi 1994., prema Slunjski 2012, str 25). Reggio odgajatelji smatraju kako je važno dati djetetu priliku da se izrazi na bilo kojem stupnju svog znanja, odnosno da svoje razumijevanje o nečemu mogu izraziti simboličkim jezikom, na primjer kroz slikanje, crtanje, modeliranjem glinom,

plastelinom i slično. Mogu se izražavati na svoj način koji im najbolje odgovara. Zato je važno omogućiti djeci mnogo raznovrsnog materijala i prostora gdje mogu birati na koji način će se izraziti čime se potiče samostalnost djeteta.

3. UČENJE POVIJESTI U RANOJ DOBI

U ovom radu dotaknut ću se učenja povijesti u ranoj dobi djece i nekih pitanja o tome uče li djeca o povijesti u vrtiću, na koji način shvaćaju povijesne koncepte, koje metode se koriste, je li uopće važno rano učenje povijesti i koje su dobrobiti. Ovim pitanjima bavio se norveški profesor Yngve Skjæveland koji je istraživao kako djeca uče, razumiju i reagiraju na učenje povijesti u vrtiću. Na primjer Norveška u svom Nacionalnom kurikulumu navodi kako ustanove za rani i predškolski odgoj trebaju osigurati da djeca nauče povijesne činjenice o svom mjestu i upoznaju se s tradicijom (Skjæveland, 2017.).

O učenju povijesti u ranoj i predškolskoj dobi se malo priča i nemamo toliko literature, no ono što imamo možemo iskoristiti i objasniti zašto bi ipak bilo dobro da se djeca upoznaju s povijesnim konceptima već tada i koje su to dobrobiti učenja. Skjæveland smatra kako bi djeca trebala biti svjesna i razumjeti koncept vremena, odnosno što je prošlost a što sadašnjost.

Autori Barton i Levstik (1996.), navode kako djeca u ranoj dobi zapravo mogu raspoznati razliku između davno i nedavno, iako nisu svladala koncept godina i datuma (prema Skjæveland, 2017) za razliku od Piagetovog gledišta prema kojem djeca ne mogu pojmiti pojam vremena koji je apstraktan pojam. Što se tiče kronologije, nije cilj da djeca to uče kao točno određeno vrijeme ili datum nego da steknu dojam, odnosno osjećaj da određene stvari teku redom.

Osim razumijevanje pojma vremena, dio povijesti je i njegovanje kulturno-povijesne baštine. Baština označava okružje u kojem živimo bilo grad ili neka obiteljska ostavština, uključuje materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu. Ona je dio našeg identiteta i kulturnog nasljeđa stoga ju je važno prenositi s „koljena na koljeno“ – „*Spoznaju o vlastitom identitetu i vlastitom kulturnom nasljeđu potrebno je kod djece razvijati već od rane dobi kako bi se kod njih izgradila svijest i važnost njezina očuvanja.*“ (prema Nazor, Likovna baštinarnica 2011).

Kako bi djeci čim bolje približili i upoznali ih s kulturnim nasljeđem potrebno ih je voditi u posjete različitim mjestima/lokacijama jer se tako u djece lakše razvija svijest

o pojmu i vrijednosti tradicije, zašto ju je važno očuvati, a i gradi se svijest o vlastitom kulturnom identitetu. Od velike je važnosti da su djeca upoznata sa poviješću i kulturom njihovog zavičaja jer nasljeđe pripada svima nama.

3.1. Dječje razumijevanje vremena

Teško je pojmiti pojam vremena. Kada bi neko nas pitao što je vrijeme, teško bi mogli objasniti sam koncept vremena, tako je i djeci teško pojmiti pojam vremena jer je to apstraktan pojam. Za lakše učenje i svladavanje povijesti važno je baratati vremenskim pojmovima. Ipak, postoje dva gledišta opisivanja pojma vremena - Piagetovo i Langeveldovo gledište.

Piaget smatra kako je dječji razvoj pojma vremena poseban slučaj razvoja inteligencije (Lippitz, 1983, str. 172). Dječje razumijevanje vremena je ugrađeno u kontekstu djelovanja, povezano s objektima, primjerice veća stabla su starija - fiziološki učinak. Poimanje pojma vremena povezuje s kognitivnim razvojem, odnosno da vrijeme pripada unutarnjoj percepciji – „*Vrijeme je definirano činjenicom da vrijedi uvijek i svugdje i da neprestano prolazi.*“ (Piaget 1981, prema Lippitz 1983, str. 173).

Langeveldovo gledište je da je vrijeme ugrađeno u iskustvo, proživljena iskustva djece i odraslih. „*Vrijeme teče njihovom biografijom (životom) i određuje njihov zajednički život.*“ (Lippitz 1983., str. 175). Vrijeme se objektivizira, u smislu da se akcije nekada doživljavaju kao rano ili prekasno. To su proživljena iskustva vremena, naš „unutarnji sat“ kroz koje se naše potrebe manifestiraju (Lippitz 1983., str. 176). Kao što se mogu razumjeti značenja percepcija, osjeti (primjerice zelena, hladno, toplo) na osnovi konkretnih iskustava bez pojmovne jasnoće (objašnjenja), tako se i vrijeme može razumjeti tako što se neprestano živi u njemu (Lippitz 1983., str. 177).

3.2. Primjer dobre prakse u Norveškoj

Norveški profesor Yngve Skjæveland je istraživao i analizirao kako se učenje povijesti odvija u dječjim vrtićima – pod kraticom ECEC (Early Childhood Education Center) odnosno kako odgajatelji rade s djecom i kako djeca shvaćaju, odnosno razumiju

povijest/povijesne motive. Istraživanje se provodilo u Norveškoj u kojem je sudjelovalo pet vrtića. Koristila se kvalitativna metoda rada, odnosno intervjuiralo se 8 odgajateljica. Autor je htio ispitati provode li uopće odgajatelji učenje povijesti, koje su djetetove reakcije i shvaćanja povijesnih činjenica/događaja. Kako odgajatelji najbolje poznaju djecu i njihove reakcije, tako su odgajateljice bile intervjuirane o tome koje sadržaje, metode i materijale su koristile u poučavanju povijesti te kako su djeca reagirala na to. Analiziranjem intervjuja autor je naišao na zapažanja i postupke koje su bile zajedničke svim odgajateljicama.

Prvo pitanje bilo je: „Kako se učenje povijesti provodi u ranim i predškolskim ustanovama i koje metode potiču interes i razumijevanje povijesti kod djece?“ Autor je izdvojio dva odgovora od kojih su metode pričanje priče koje se mogu kombinirati s drugim aktivnostima i tjelesna iskustva, odnosno korištenje resursa lokalne zajednice – na primjer posjet muzeju, susreti sa starijim osobama.

Drugo pitanje se odnosilo na to kako djeca reagiraju na takvo učenje i koje povijesno razumijevanje izražavaju. Učenje povijesnih činjenica uče da povezuju određenu osobu ili događaj u povijesti i razvijaju svijest o kronologiji, odnosno razlikuju protok vremena.

4. METODE UČENJA POVIJESTI U PREDŠKOLSKOJ DOBI

4.1.1. Pričanje priča

Svi odgajatelji imaju pozitivna iskustva s povijesnim projektima tijekom kojih su i razvili različite metode učenja. Jedno od tog je i pričanje priča. Ono može biti raznih tematika i mogu se prepričati na bezbroj načina. Prema odgajateljicama pričanje priča je bila baza u pripremi projekata i izleta. Prepričavale su im njihova iskustva iz djetinjstva, priče o događajima u lokalnoj zajednici te su djeca pokazala velik interes za tim pričama i prepričavala ih, a prepričavanje priča važan je čimbenik u učenju povijesti (Cooper, 2004; Dixon i Hales, 2014).

Pričanje priča djecu je potaknulo da su oni svojim roditeljima prenosili što su naučili jer su time zapravo bili ponosni i osjećali kako mogu nekome nešto ponuditi, odnosno nekoga nečemu naučiti. Neka djeca su čak zahtijevala izlazak u muzeje i ostale znamenitosti koje su posjećivali sa svojim odgajateljicama kako bi mogli svojim roditeljima prepričavati što su tamo vidjeli i što su sve čuli.

4.1.2. Dugoročno planiranje i kombiniranje aktivnosti

U radu s djecom u predškolskim ustanovama koriste se razne aktivnosti koje mogu obuhvatiti više područja u jednom, odnosno mogu se integrirati. Primjerice jedna igra može integrirati kineziološko, istraživačko i glazbeno područje. Tako se može odabrati bilo koja tema koju odgajatelji žele raditi temeljem iskazanih interesa djece i mogu osmisliti razne aktivnosti u kojima se svi mogu okušati a vezane su uz odabranu tematiku. U ovom slučaju su povijesne teme koje djeci mogu tim raznim aktivnostima biti puno zanimljivije i lakše će se motivirati za sudjelovanje u njima.

Autor Cooper (2004.) smatra kako je za postizanje dobrih rezultata bitno unaprijed planirati. U Skjævelandovom istraživanju (2017.), odgajateljice su s djecom svake godine ponavljale projekte s istim ili sličnim temama ali s djecom različitih godina. Kako su djeca rasla i razvijala se tako su i ona drugačije shvaćala određenu temu trenutne godine, nego primjerice godinu dana ranije. Odgajatelji osim planiranja također smatraju kako djeca moraju imati prostor za spontanost, fleksibilnost, samostalno istraživanje jer je njihova participacija od velike važnosti u aktivnostima.

4.1.3. Tjelesna iskustva

Praksa odgajateljica u ovom istraživanju je pokazala kako zapravo tjelesna iskustva zadovoljavaju dječje interese i pomažu boljem razumijevanju povijesti. Djeca su prirodno radoznala i istražuju okolinu služeći se osjetilima, okusom, dodirom, mirisom. Prethodno je pojašnjeno kako su odgajateljice započinjale aktivnost s nekom povijesnom pričom, tako da je sljedeće na redu došlo i iskustvo iz prve ruke, odnosno posjet ustanovama i slično. Primjerice, ako je u pitanju posjet nekoj staroj kući poznate osobe, prvo što doživimo je miris te kuće, zatim boje zidova, fasade, neki poseban predmet, dodirnuti neku površinu koja je hrapava, hladna. Samo jednom posjetom djeca imaju priliku doživjeti neko mjesto svim svojim osjetilima jer kasnije se možda neće jasno sjećati gdje su bili, ali će se sjećati kako su se osjećali i što su doživjeli. Još jedan od načina kako djeci možemo približiti povijest je dramatizacija jer odijevanjem u stare ili narodne odore osvješčujemo kako je bilo živjeti u to doba, koje su razlike u odnosu na danas i motiviramo ih za daljnje istraživanje i učenje (Harnett i Whitehouse, 2013., prema Skjæveland 2017.).

4.1.4. Susreti sa starijim osobama i korištenje resursa u lokalnoj zajednici

Ova metoda pomaže djeci izgraditi identitet i osjećaj pripadnosti u zajednici. Odgajateljice iz istraživanja su organizirale susrete sa starijim osobama koje su djeci prepričavale svoje priče iz djetinjstva. Djeca su tako bila upoznata s poviješću te su promišljala o djetinjstvu u prošlosti. Odgajateljice smatraju kako bi takve aktivnosti mogle učvrstiti veze među mladim i starijim generacijama – djeca postaju radoznala o ostalim generacijama. Ove aktivnosti doprinijele su ne samo djeci nego i starijim osobama kojima je bilo drago biti sudionicima u takvom načinu rada s djecom (Skjæveland, 2017).

4.1.5. Smisao za kronologiju i razvoj povijesne svijesti

Kako bi djeca shvatila povijesne promjene i razvoj, prvo moraju steći osjećaj za protok vremena, odnosno da razumiju što je to jučer, danas ili sutra. Što je to prije, a što sada. Odgajateljice su zamijetile kako mlađa djeca razlikuju što je bilo prije, a što je danas,

no ono u prošlosti im je sve isto, odnosno nemaju osjećaj što je nešto dalje, a što se nešto dogodilo nedavno. Primjerice, djeca od 5 i 6 godina su razumjela razliku između jako davno i ne tako davno. Dakle, osjećaj za kronologiju je manje prisutan u mlađe djece, ali se napredak u razumijevanju kronologije primjećuje kako djeca sazrijevaju (Skjæveland, 2017).

Iskustva odgajateljica iz istraživanja govore kako su starija djeca bolje razumjela povijesni protok vremena te su uspijevala kronološki poredati povijesne činjenice, ipak njihova mogućnost povezivanja iskustva iz prošlosti, shvaćanje sadašnjosti i očekivanja u budućnosti bila su slaba.

Piaget (1969.), prema Skjævelandu, 2017. je smatrao kako su djeci potrebna mjesta, objekti i ljudi kao poveznica za razumijevanje vremena te da mlađa djeca ne mogu razumjeti pojam vremena. Međutim, neki istraživači smatraju kako djeca mogu razumjeti vrijeme i tijek događaja bez obzira na predznanje što se vidi u ovom istraživanju. Ono je pokazalo kako mlađa djeca imaju potencijal za razumijevanje povijesnih promjena ukoliko se koriste odgovarajuće metode u radu. Razvoj i učenje su individualni stoga i ukoliko djeca ne svladaju koncepte vremena odmah, rano učenje im ostvaruje dobar temelj za kasnije učenje.

5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

5.1. Cilj, svrha i istraživačka pitanja

Svrha ovog istraživanja je osvijestiti važnost učenja povijesti u ranoj i predškolskoj dobi i dobiti uvid u primjere dobre prakse, odnosno projektnih aktivnosti s povijesnom tematikom objavljenima u časopisu *Dijete, vrtić, obitelj* u periodu od 1999. do 2019.

Cilj istraživanja je utvrditi dostupnost projekata s povijesnom tematikom, koliko ima takvih projekata, gdje su se provodili, tko je sudjelovao u njima, koje su se metode koristile u radu i kako su djeca reagirala na aktivnosti. Istraživanje se temelji na projektima iz časopisa *Dijete, vrtić, obitelj* 1999.-2019. godine.

Iz prethodno opisane svrhe istraživanja proizlaze sljedeći istraživački zadaci:

- Analizirati koliko se projekata s povijesnom tematikom javlja u razdoblju od 20 godina (1999.-2019.)
- Analizirati, odnosno rasporediti povijesne teme u kategorije
- Istražiti gdje su se sve projekti odvijali
- Analizirati tko je inicirao, odnosno kako je započeo projekt
- Istražiti tko je sve sudjelovao u projektima
- Analizirati vremenski tijek projekta i
- Analizirati koje su se metode poučavanja koristile u projektima povijesne tematike.

5.2. Metodološki pristup

Za potrebe ovog istraživanja koristila se metoda analize sadržaja kojom se prikupljaju podaci koji se primjenjuju u mnogim područjima poput književnosti, antropologije, povijesti, etnologiji, ali i u pedagogiji. Ona je prema Zvonarević *metoda za klasificiranje i kvantificiranje raznih verbalnih i neverbalnih poruka u najširem smislu riječi, prema njihovim sadržajima i formalnim obilježjima, a u skladu s utvrđenim općim pravilima* (prema Matijević, Bilić, Opić, 2016., str. 378.). Za analizu sadržaja koriste se knjige, znanstveni i stručni članci, studije, mediji i ostalo. Osim što je ovo kvalitativna metoda prikupljanja podataka o sadržaju, također se mogu istražiti i suodnosi između pošiljatelja, onog koji šalje poruku i onog koji ju prima.

Za analizu sadržaja u ovom radu koristili su se i analizirali stručni članci iz časopisa *Dijete, vrtić, obitelj* koji su dostupni na portalu hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa *Hrčak* u periodu od 1999. do 2019. godine. S obzirom da je za analizu bilo potrebno naći projekte s povijesnom temom, trebalo je svaki članak pregledati, otvoriti ga kako bi se vidjelo radi li se o projektu ili ne, jer nije svaki projekt imao tu riječ u naslovu. Nakon odabranih članaka trebalo ih je još jednom pročitati kako bi ih raspodijelila jer su neki imali temu koja je mogla imati veze s povijesti ali sadržaj u članku na kraju nije bio povezan s temom ovog rada. Izdvojene članke bilo je potrebno obraditi, odnosno pronaći podatke koje su za analizu: *naziv teme projekta, kategoriziranje povijesnih tema, inicijativa- kako je započeo projekti, sudionici, mjesta provođenja projekta i vremenski tijek projekta, metode učenja iz primjera dobre prakse u Norveškoj koji se pojavljuju u projektima*. U nekim člancima je bilo sve navedeno, dok u nekima nisu bili navedeni neki podaci, primjerice koliko je dugo projekt trajao ili kako je započeo na temelju interesa djeteta ili inicijative odgajatelja.

6. REZULTATI

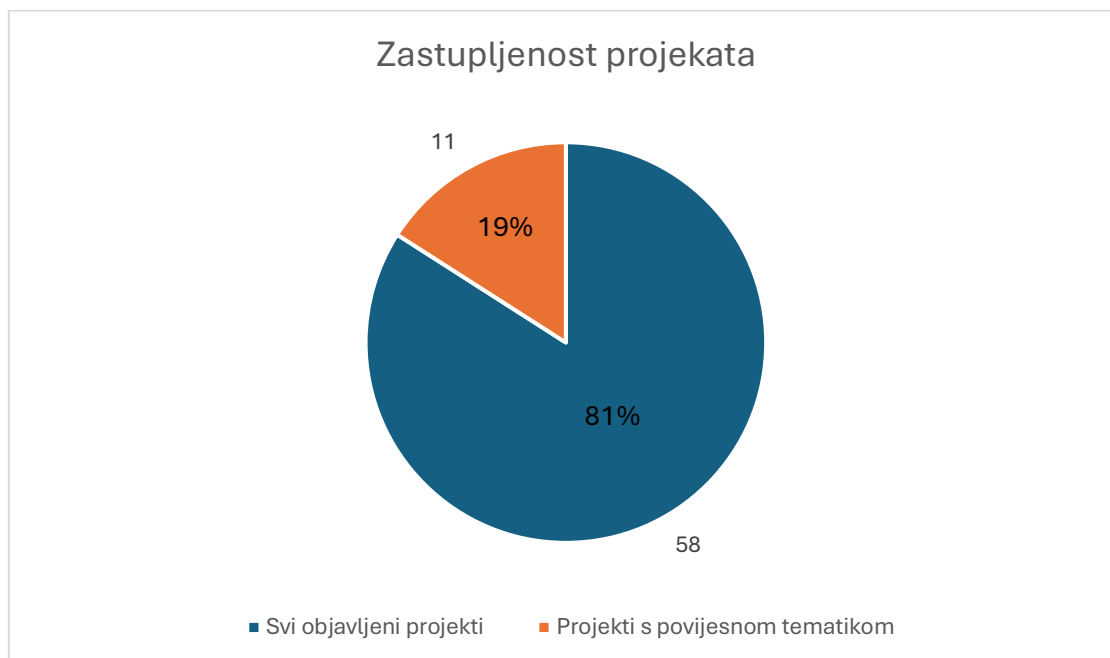
6.1. Analiza projektnih aktivnosti s povijesnom tematikom iz časopisa *Dijete, vrtić, obitelj* 1999.-2019.

U navedenom razdoblju od 20 godina analizirani su izdvojeni projekti s povijesnom tematikom iz navedenog časopisa *Dijete, vrtić, obitelj*. Izdvojeno je 11 takvih projekata.

6.2. Dostupnost projektnih aktivnosti s povijesnom tematikom

Prvo što se analiziralo je koliko se povijesnih projekata sprovelo u razdoblju od 20 godina, odnosno koliko je takvih projekata naspram svih ostalih koji su objavljeni na portalu Hrčak. Objavljeno ih je sveukupno 58, a izdvojeno svega 11 projekata s povijesnom temom. Preračunato u postotcima imamo samo 18,97%, ili zaokruženo 19% posto, skoro petina povijesnih projekata koji su se provodili (Graf 1). Ne možemo reći je li to mali ili veliki postotak jer su objavljene različite projektne aktivnosti s različitim tematikama. Također, u obradu su uključeni radovi objavljeni u časopisu *Dijete, vrtić, obitelj*, a postoje još mnogi projekti koji su se provodili u vrtićima, objavljeni na internetskim stranicama samih vrtića. Izdvojeni projekti s povijesnim temama će se u narednoj analizi svrstati u kategorije s obzirom na dominantne aktivnosti i motiv.

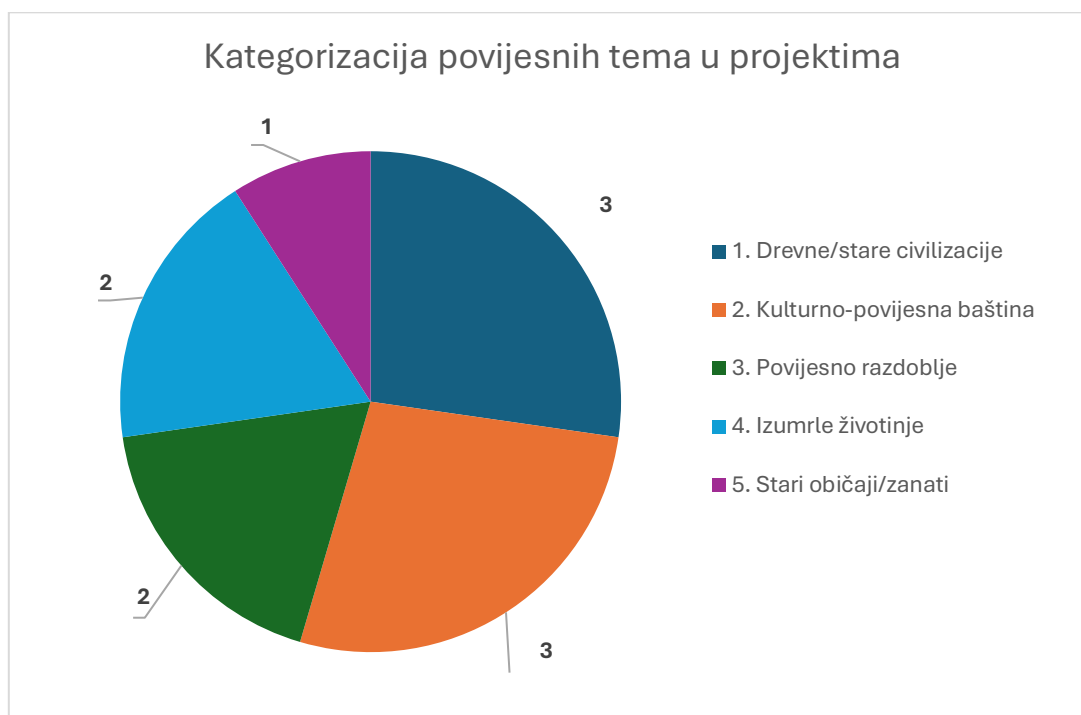
Graf 1. Zastupljenost povijesnih projekata objavljenim u časopisu *Dijete, vrtić, obitelj*

6.3. Kategorizacija povijesnih tema u projektnim aktivnostima

Izdvojenih 11 projekata imaju povijesne teme koje se razlikuju, stoga će se razvrstati u određene opisane kategorije za lakše snalaženje i proučavanje projekata. Bit će nekoliko kategorija gdje će biti i navedeno koliko projekata je u kojoj kategoriji. Navedene kategorije su imenovane na temelju glavne teme/motiva: drevne/stare povijesne civilizacija, kulturno-povijesna baština, povijesno razdoblje, izumrle životinje i stari običaji/zanati što se vidi u Grafu 2.

Graf 2. Kategorizacija povijesnih tema u projektima

Iz grafikona se vidi kako ima 5 kategorija od kojih svaka ima po tri, dva i jedan projekat. Prva kategorija *Drevne/stare civilizacije* i druga kategorija *Kulturno-povijesne baštine* imaju po 3 projekta, treća *Povijesno razdoblje* i četvrta kategorija *Izumrle životinje* imaju po 2 projekta i zadnja peta kategorija *Stari običaji/zanati* ima jedan projekat. Iz analiziranih naziva i dominantnih motiva zaključujemo da su teme različite.

Projekti *Histri ili igrom pamtimo povijest*, *Gusari s porporele* i *Egipat* pripadaju kategoriji *drevnih/starih civilizacija*.

Projekti *Moreška*, *Ča su jili naši stari?*, *Usred tišine grada*, *čuje se graja dubrovačkih mališana* svrstani su u kategoriju *Kulturno-povijesne baštine*.

Projekti *Ledeno doba* i *Vrtić u srednjem vijeku* spadaju u kategoriju *Povijesno razdoblje*.

Projekti *Dinosauri* i *Dinosauri u rovinjskom selu* svrstani su u kategoriju *Izumrle životinje*.

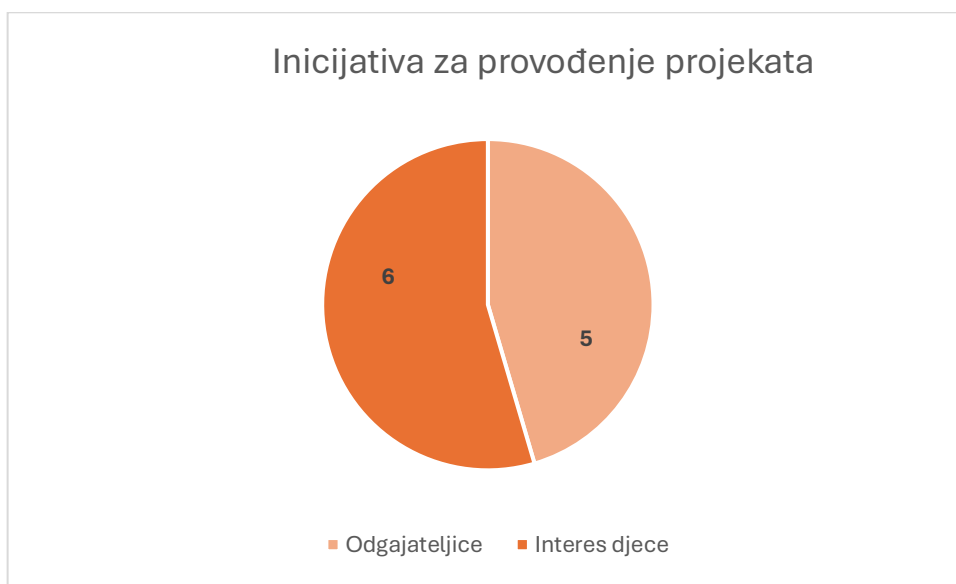
I zadnji projekat *Ljudi, običaji i stari zanati* je stavljen u kategoriju *Stari običaji/zanati*.

Možemo zaključiti da dominiraju kategorije *drevne/stare civilizacije* i *kulturno-povijesna baština*.

6.4. Inicijativa za provođenje projekata

U ovom dijelu će se analizirati kako su započeli projekti, jesu li započeli spontano, na temelju interesa djece ili su odgajateljice same dogovorile provođenje određene teme. Na početku ovog rada spomenute su dvije koncepcije rada na projektu- jedna se provodi na temelju zapažanja i interesa djece (Reggio koncepcija), dok druga koncepcija ima organizirano koje teme će provesti kroz aktivnosti ali se dopušta fleksibilnost (koncepcija prema Katz i Chard).

Graf 3. Prikaz inicijative za provođenje projekata

Iz kružnog grafikona vidi se kako nema velike razlike u inicijativi započinjanja projekta. Više projekata započeo je interesom djece, njih 6, a ostalih 5 projekata je započeto inicijativom odgajateljica. Ovo pokazuje kako projekti mogu započeti planirano ili spontano, no bez obzira kako započeo, djeca dobivaju priliku za istraživanje i učenje.

Projekti *Histri ili igrom pamtimo povijest, Moreška, Ča su jili naši stari?, Usred tišine grada čuje se graja dubrovačkih mališana* i *Ljudi, običaji i stari zanati* su započeti inicijativom odgajateljica.

Projekti *Gusari s Porporele, Egipat, Ledeno doba, Dinosauri, Vrtić u srednjem vijeku* i *Dinosauri u rovinjskom selu* su krenuli spontano temeljem interesa djece kako bi bolje produbili svoje znanje.

6.5. Sudionici u projektima

Važni dio projekata čine njegovi sudionici. Kako bi se projekti uspješno i čim kvalitetnije provodili, bitna je dobra suradnja među sudionicima. Sudionici projekata su prvenstveno odgajatelji, djeca, roditelji i stručni tim kojeg čini pedagog, psiholog. Osim njih sudionici mogu biti osoblje vrtića (kuharice, spremačice, domar), bake, djedovi, ljudi iz lokalne zajednice (primjerice kustos iz muzeja), odnosno vanjski suradnici. Koliko je suradnika u kojem projektu vidjet će se u sljedećem grafu.

Graf 4. Sudionici u projektima

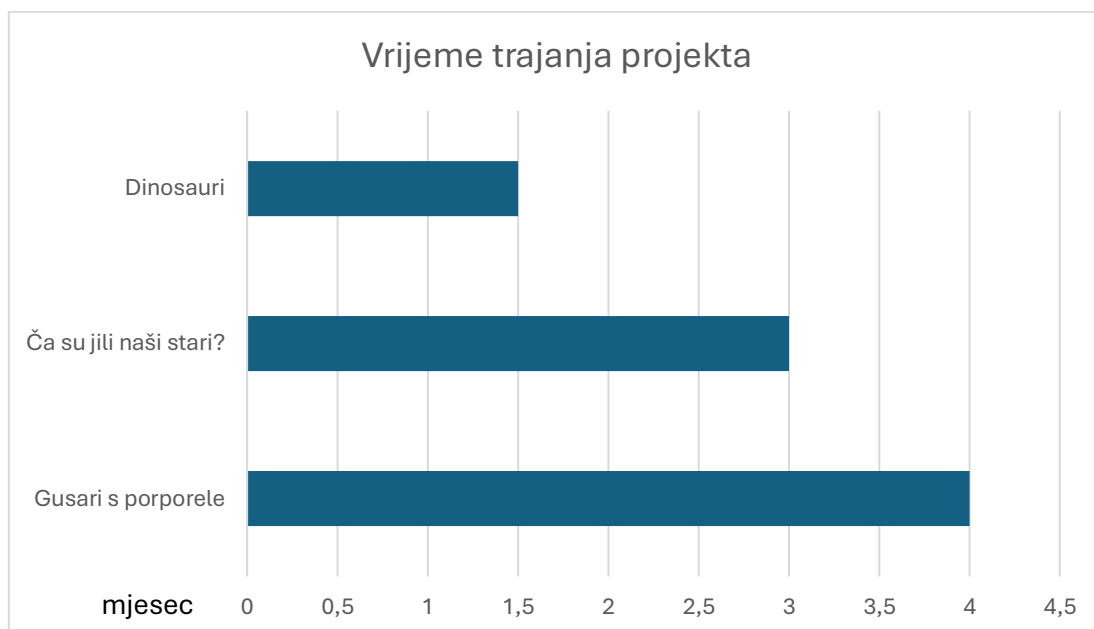
Zaključujemo kako su u svakom projektu sudjelovali odgajatelji i djeca u skupini, a u njih 10 su sudjelovali i roditelji. Stručni tim je sudjelovao u dva projekta kao i osoblje

vrtića. Veći broj sudionika vanjskih suradnika vidimo u 6 projekata što dokazuje suradnju sa lokalnom zajednicom. Bile su suradnje s kustosima muzeja, glazbenikom, speleologom, organizatorima i ostalima.

6.6. Vremenski tijek projekata

Projekti nemaju točno određeno vrijeme trajanja, tako da ovisno o temi i aktivnostima mogu trajati od nekoliko dana do par mjeseci. Ovdje ću prikazati koliko je koji projekt vremenski trajao, ako je taj podatak naveden.

Graf 5. Vrijeme trajanja projekata

Iz prikazanog grafikona može se vidjeti kako imamo podatke za vremensko trajanje tri projekata koji su različito trajali, ali svi više od mjesec dana. Za ostalih osmero projekata nemamo točno navedene podatke koliko su trajali. Neki projekti su još bili u tijeku ili su se dalje nastavljali provoditi. Time možemo zaključiti kako su projekti bili uspješni, a i neki od njih su nastupali, sudjelovali na izložbama, pa čak i završili u novinama.

6.7. Mjesta održavanja projekata

Projekti se sastoje od raznih aktivnosti i fleksibilni su. Mogu se održavati u, ali i izvan prostora vrtića. Mjesta gdje se oni održavaju imaju veliku ulogu u provođenju projekta. Ona označavaju i razne suradnje s drugim ljudima i lokalnom zajednicom. U ovom dijelu će se analizirati i prikazati mjesta gdje su se sve projekti održavali. Mjesta će se podijeliti u lokacije: vanjski i unutarnji prostori vrtića, lokalna zajednica poput muzeja, knjižnice i dalja mjesta (izleti, posjete).

Graf 6. Mjesta provođenja projekata

Svi projekti odvijali su se u prostorima vrtića stoga to nije stavljeno kao kategorija u grafu. Velika većina, odnosno njih 8 se odvijalo i u lokalnim mjestima kao što su posjeti muzejima, izložbama, šetnjom po gradu, odlasci u knjižnicu, pa i sudjelovanjem na priredbama. To su projekti: *Histri ili igrom pamtimo povijest*, *Moreška*, *Gusari s Porporele*, *Ledeno doba*, *Ča su jili naši stari?*, *Dinosauri u Rovinsjkom selu* *Usred tišine grada čuje se graja dubrovačkih mališana* i *Ljudi, običaji i stari zanati*.

Što se tiče šire okolice, tu je 4 projekata koji su svoje aktivnosti proveli dalje od lokacije vrtića, primjerice izleti na selo (*Ča su jili naši stari?*), posjet dvorcu (*Vrtić u*

srednjem vijeku) i Balama (*Dinosauri u Rovinjskom selu*), sudjelovanje na Opatijskom karnevalu (*Histri ili igrom pamtimo povijest*).

Također imamo 3 projekta koja su svoje aktivnosti provela u lokalnim mjestima i široj okolici, a to su *Histri ili igrom pamtimo povijest*, *Ča su jili naši star?* i *Dinosauri u Rovinjskom selu*.

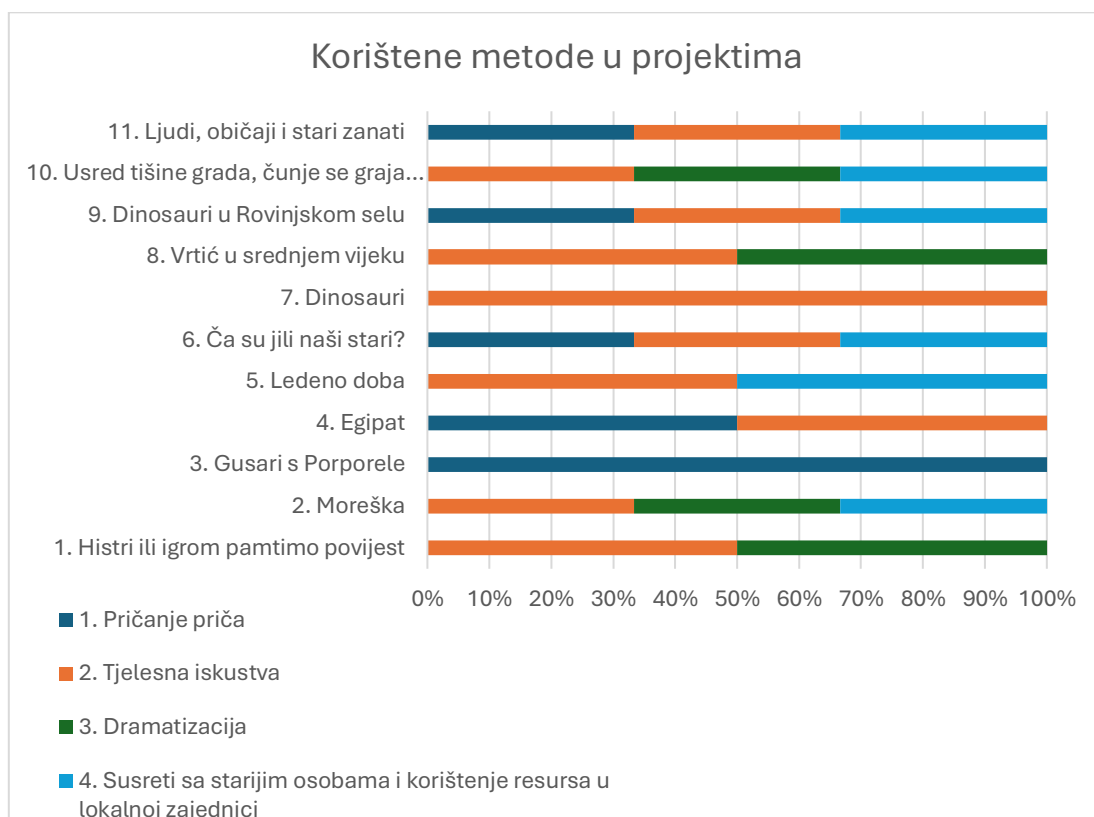
Ostala dva projekta provodila su se samo u prostorima dječjeg vrtića – projekti *Egipat i Dinosauri*.

Možemo zaključiti kako osim što se projekti mogu odvijati unutar prostora vrtića, također se mogu odvijati i izvan. Bitno je iskoristiti sve mogućnosti i resurse koji se nude kako bi se projekti čim više nadogradili, a i kako bi djeca imala priliku vidjeti nešto „svojim očima“, istražiti, naučiti.

6.8. Analiza korištenih metoda u projektima

Prethodno je napisano zbog čega je dobro djecu poučiti povijesti u ranoj i predškolskoj dobi te su navedene neke metode koje su odgajateljice iz Norveške koristile u svom radu i koje su se pokazale pouzdanim. To su *pričanje priča* o stvarima, događajima, može služiti kao uvod u aktivnosti, *tjelesna iskustva* gdje djeca imaju priliku svojim osjetilima doživjeti i istražiti neku pojavu ili mjesto. Primjerice odlaskom u muzej mogu vidjeti što se sve tamo nalazi, osjetiti miris nekog izložka u muzeju, dodirnuti je ako je dozvoljeno jer prije će se sjećati kako je nešto izgledalo i mirisalo, nego što je kustos pričao. Zatim slijedi *dramatizacija* gdje djeca imaju priliku nakratko se vratiti u prošlost i vidjeti kako je to bilo, kako se ponašalo tad i što su se ljudi radili i metoda *susreta sa starijim osobama i korištenje resursa u lokalnoj zajednici*. Ono se odnosi na sudjelovanje starijih osoba koji mogu ispričati događaje djeci iz prve ruke kako je to bilo prije, također mogu sudjelovati u aktivnostima kao i ostali iz lokalne zajednice. Sljedeće će se prikazati koje su se metode u kojim projektima koristili:

Graf 7. Korištene metode u projektima

Na grafikonu se jasno vide koje su se metode provele u kojem projektu. Najčešće korištena metoda su tjelesna iskustva koji uključuju primjerice posjete u muzejima i izložbama. Zatim slijede susreti sa starijim osobama i korištenje resursa u lokalnoj zajednici gdje se misli na sudjelovanje ostalih ljudi izvan mjesta vrtića. Sljedeća metoda je pričanje priča gdje su se ili djeci pričale neke priče, ili su djeca prepričavala ostaloj djeci što znaju o nekoj temi. I zadnja metoda je dramatizacija koja se javlja u 4 projekta, a isto tako je bitna jer su se djeca maskirala u tradicionalne nošnje i njegovala povijesnu baštinu nastupom na priredbama ili su dramatizirali u vrtiću kroz igru. Može se zaključiti kako su aktivnosti bile raznolike i da svaki projekt ima barem jednu korištenu metodu za rano poučavanje povijesti što je djeci bilo izuzetno zanimljivo i korisno, a i motiviralo je i ostale na sudjelovanje u aktivnosti o čemu svjedoče odgajateljevi zaključci u člancima.

7. RASPRAVA

Zadatak ovog rada bio je izdvojiti projektne aktivnosti s povijesnim temama iz časopisa *Dijete, vrtić, obitelj* objavljenih od 1999. do 2019. godine i analizirati ih. Projekti su se obradili i analiziralo se od toga kako je započeo neki projekt, koliko je takvih zastupljeno u spomenutom periodu od 20 godina, tko je sve sudjelovao u tome, mjesta na kojima su se aktivnosti odvijale, koliko je trajao projekt i koje su se metode poučavanja povijesti koristile. Dakle, analiziralo se 7 ključnih elemenata, čiji su rezultati prikazani u grafikonima.

Prvo istraživačko pitanje odnosilo se na dostupnost projekata s povijesnom temom te je utvrđena prisutnost 19% takvih projekata što pokazuje kako se povijesne teme provode i obrađuju u ranoj i predškolskoj dobi te da je ova tema primjerena za rani uzrast djece.

Drugo istraživačko pitanje odnosilo se na raspoređivanje povijesnih tema u određene kategorije: drevne/stare civilizacije, kulturno-povijesna baština, stari običaji/zanati, povijesno razdoblje i izumrle životinje. Teme su bile raznovrsne kao i aktivnosti. Najviše je bilo projekata s temama koje su se ticale kulturno-povijesne baštine i drevne/stare civilizacije.

Treće istraživačko pitanje istraživalo je inicijativu, odnosno kako je projekt započeo interesom djeteta za neku stvar/događaj ili planiranim tijekom odgajatelja. Tu su rezultati bili podjednaki, odnosno za jedan projekat više je prevladao gdje su aktivnosti započele inicijativom djece.

Četvrtim istraživačkim pitanjem analizirali su se sudionici u projektima - tko je sve sudjelovao osim djece i odgajatelja. U skoro svim projektima, osim jednog su sudjelovali i roditelji djece. U dvama projektima su sudjelovali djelatnici vrtića, odnosno stručni tim vrtića - pedagog i osoblje vrtića - kuharice, domar i spremačice. Zatim slijede vanjski suradnici koji su sudjelovali u čak 6 projekata, to su bili kustosi nekog muzeja, glazbenik, krojačica i ostali sudionici s kojima je vrtić surađivao, što nas upućuje na postojanje dobre suradnja s lokalnom zajednicom.

Peto istraživačko pitanje analiziralo je vremensko trajanje projekata, od kojih su samo za neke projekte navedeni podaci, točnije za njih troje. Jedan je trajao mjesec i pol dana, drugi 3 mjeseca, a treći projekt 4 mjeseca. Za ostalih 8 projekata nije navedeno koliko su točno trajali.

Šesto istraživačko pitanje zahtijevalo je analizu mjesta provođenja aktivnosti u projektima. Svi projekti su se održavali u prostorima vrtića, odnosno samo njih dvoje je svoje aktivnosti provelo tamo. Većina projekata je aktivnosti provelo u lokalnim mjestima kao što su muzeji, izložbe, knjižnica i drugo. Neki su svoje aktivnosti provodili još dalje, u široj okolini kao što su bili izlet u neko selo ili grad, a neki projekti su svoje aktivnosti proveli u svim mjestima i u svom lokalnim mjestu i u široj okolini.

Sedmo i posljednje istraživačko pitanje se odnosilo na metode iz primjera dobre prakse iz Norveške koje su se koristile u izabranim projektima. Za svaki je projekt navedena koja se metoda koristila, a svaki od njih je koristio barem jednu metodu. Navedene metode koje se analiziralo i svrstavalo u projekte su: pričanje priča, tjelesna iskustva, dramatizacija i susreti sa starijim osobama i korištenje resursa u lokalnoj zajednici. Najveći broje projekata koristio je metodu tjelesnih iskustava, odnosno iskustva na temelju osjetila, primjerice odlasci u muzej. Ostale metode su se podjednako koristile.

8. ZAKLJUČAK

Projekti se često provode u dječjim vrtićima i zbog svoje fleksibilnosti imaju mnoge dobrobiti za djecu jer im omogućuju da nauče mnogo toga, a istovremeno ih zbog raznovrsnih aktivnosti potiče na sudjelovanje, suradnju i interakcije. Potiče se samostalnost djece i zadovoljava potreba za istraživanjem. Uče iz vlastitih iskustava što se smatra da na taj način najbolje uče. Provođenjem projekata mogu se obraditi mnoge teme, temeljem interesa djece, pa tako i povijesne teme. Učenje povijesti u ranoj dobi ima dobrobiti za djecu jer pomaže u osvještavanju povijesnih koncepata i boljem razumijevanju vremena u smislu da mogu raspoznati kada je nešto bilo daleko i nedavno. Također je važno da budu upoznati sa povijesnom baštinom svoje okoline jer je ono dio nas i našeg identiteta. Metode koje se mogu koristiti u učenju povijesti su pričanje priča koje mogu potaknuti djecu na prepričavanje čime vježbaju i jezični razvoj, tjelesna iskustva u kojim imaju priliku osjetilima doživjeti stvar, događaj, primjerice odlaskom u muzej imaju mogućnosti vidjeti, nešto dodirnuti ili namirisati. Veća je mogućnost da će im u sjećanju ostati što su doživjeli, a ne koju su informaciju čuli. Dramatizacija se često koristi u aktivnostima jer je zabavna djeci i na taj način mogu nakratko se vratiti u prošlost i vidjeti kako je to tada bilo. I zadnja metoda su susreti sa starijima koji im iz prve ruke mogu ispričati svoja neka iskustva i korištenje resursa u lokalnoj zajednici, što se odnosi na aktivnosti izvan mjesta vrtića, na primjer sudjelovanje na priredbi, suradnja sa vanjskim suradnicima. Nije bitno da djeca uče povijesne činjenice i informacija, nego da razviju svijest o vremenu, kada je nešto bilo daleko, nedavno, sad.

Povijest je svuda oko nas, u smislu da njezine ostatke možemo vidjeti, osjetiti. Zbog toga sam odabrala ovu temu jer sama povijest je široka i može se puno tog različitog naučiti, od mitova i legendi do razvoja same civilizacije, tehnologije. Dio povijesti je i povijesno-kulturna baština koja je spomenuta kao dio našeg identiteta. Njezine ostatke u obliku materijalne i nematerijalne baštine možemo vidjeti i danas. Bilo to povijesne građevine iz na primjer doba gotike koje su prepoznatljive po posebnoj arhitekturi, izumi povijesnih osoba, ostatci utvrda, dvoraca koji su neki pretvoreni u muzeje, stare umjetnine, slike slavnih slikara. Od nematerijalne baštine kao što su

tradicionalni plesovi, nošnje, izrada čipke, priprema nekih starih jela, pletenje i ostalog materijalnog i nematerijalnog koje se prenosi s koljena na koljena. Povijest je tu oko nas, vidimo i doživljavamo njezine ostatke svaki dan i važna je jer je oblikovala tu gdje jesmo i vrijeme u kojem živimo, a uvijek se možemo vratiti dijelom u prošlost njegujući tradiciju ili čuvanjem uspomena. Smatram kako je pozitivno da se djecu od malih nogu upozna s povijesnim konceptima jer svako znanje dobro dođe, a i ono kasnije može djeci pomoći u učenju i shvaćanju ostalih stvari u povijesti ili nekom drugom sadržaju kojeg će učiti.

LITERATURA

1. Ahonen, S. (2005.) Historical consciousness: A viable paradigm for history education?. *Curriculum Studies* 37(6):697-707. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/228372814_Historical_consciousness_A_viable_paradigm_for_history_education
2. Cvija, B. (2011). Ledeno doba. *Dijete, vrtić, obitelj*, 17 (65), 20-21. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124318>
3. Čulik, Ž. (2008). Vrtić u srednjem vijeku. *Dijete, vrtić, obitelj*, 14 (53), 19-23. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/173394>
4. Healey, M. i Jenkins, A. (2000). Kolb's Experiential Learning Theory and Its Application in Geograpy in Higher Education. *Journal of Geograpy*, 99 (5), 185-195. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/233121264_Kolb%27s_Experiential_Learning_Theory_and_Its_Application_in_Geography_in_Higher_Education
5. Hlača, J. (1999). Ča su jili naši stari?. *Dijete, vrtić, obitelj*, 5 (18-19), 44-45. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/183819>
6. Hsieh, H.-F., & Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277–1288. Preuzeto sa <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
7. Ivetić, S. (2003). Projekt: Egipat. *Dijete, vrtić, obitelj*, 9 (33), 12-15. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/178644>
8. Ivelja, F. (2003). Projekt: Moreška. *Dijete, vrtić, obitelj*, 9 (31-32), 13-15. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/178663>
9. Katić, V. (2008). Različitost pristupa u radu na projektima. *Dijete, vrtić, obitelj*, 14 (53), 9-11. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/173391>
10. Kalčić, M. (2003). Projekt: Histri ili igrom pamtimo povijest. *Dijete, vrtić, obitelj*, 9 (31-32), 16-20. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/178666>

11. Laevers, F. (2006). Uvod u iskustveno učenje - Kako odgoj i obrazovanje učiniti djelotvornijim kroz dobrobit i uključenost. *Dijete, vrtić, obitelj*, 12 (45), 2-6. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/177721>
12. Lippitz W (1983) The child's understanding of time. *Phenomenology + Pedagogy* 1(2): 172–180
13. Nazor, D. (2011). Likovna baštinarnica. *Dijete, vrtić, obitelj*, 17 (65), 6-7. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124295>
14. Ribić, V., Kovačević, M., Agatić, N., Gavranović, S., Nikić, B., Glavan, J., ... Matović, E. (2011). Usred tišine Grada čuje se graja dubrovačkih mališana... - U našem Gradu, Lindo, Trombunjeri. *Dijete, vrtić, obitelj*, 17 (65), 14-17. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124311>
15. Skjæveland Y. (2017.) Learning history in early childhood: Teaching methods and children's understanding. *Contemporary Issues in Early Childhood* 2017, Vol. 18(1) 8–22
16. Silveira, V. (2020). Iskustveno učenje. Outward Bound Croatia. Preuzeto s <https://www.outwardboundcroatia.com/blog/iskustveno-ucenje/>
17. Slunjski, E. (2001). Integrirani predškolski kurikulum: rad djece na projektima. Zagreb: Mali profesor.
18. Slunjski, E. (2012.) Tragovima dječjih stopa: istraživačka perspektiva djeteta u radu na projektu. Zagreb: Profil International.
19. Tomljanović, J.E. (2001). Projekt: Dinosauri. *Dijete, vrtić, obitelj*, 7 (26), 32-35. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/181867>
20. Uljanić, K. (2008). Dinosauri u Rovinjskom Selu. *Dijete, vrtić, obitelj*, 14 (53), 11-15. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/173392>
21. Vodopić, M. i Car, L. (2000). Projekt: Gusari s Porporele. *Dijete, vrtić, obitelj*, 6 (23-24), 29-32. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/182053>
22. Vulić, J. i Kuljašević, K. (2001). Projekt: Ljudi, običaji i stari zanati. *Dijete, vrtić, obitelj*, 7 (25), 31-32. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/181985>